

sliku dobrog zemaljskoga života, u kojem se od čovjeka očekuje da bude skroman i da pomaže drugim ljudima. Luther od kršćana očekuje dobar i pobožan život, ali pobožan na djelujući način. Prigodno bih završio s Lutherovim prigodnim tumačenjem sedme zapovijedi "Ne ukradi" iz *Malog katekizma*: "Boga se trebamo bojati i ljubiti ga, tako da ne uzimamo novac ili imovinu svoga bližnjega niti ih prisvajamo služeći se lažnom robom ili trgovinom, nego da mu pomognemo kako bi poboljšao i zaštitio svoju imovinu i prehranio se" (str. 102).

Mislav Miholek

Daniel C. Dennett

Kraj čarolije – Religija kao prirodna pojava

Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2009.

Daniel C. Dennett, profesor filozofije na Tufts University i direktor tamošnjeg Centra za kognitivne studije, jedan je od „četiri (samozadovoljno samopozvana) jahahača apokalipse“, propovjednika militantnog ateizma, planetarno poznatih (i popularnih) pod nazivom „novi ateisti“. Ime im je nadjenulo časopis *Weird* u studenom 2006. Zbog, pretpostavljam, te popularnosti, imamo zahvaliti što je i ova knjiga doživjela hrvatsko izdanje u sjajnom prijevodu Marine Miladinov, a našem ju je tržištu predstavio Dennett sam, glavom i bradom. U nas su, uz Dennettovu *Evolucija slobode* (Algoritam, Zagreb, 2009) objavljene i ostale njihove uspješnice počevši od *Iluzija o Bogu* (Izvori, Zagreb, 2007), ateističke ikone Richarda Dawkinsa, pa preko knjiga *Pismo kršćanskoj naciji* Sama Harrisa (Izvori, Zagreb, 2007) i *Bog nije velik* (VBZ, Zagreb, 2008), novinara i književnog kritičara Christophera Hitchensa. Ukratko, u njihovu ateizmu nema ničega novog, osim naglašene antipatije prema vjeri općenito, te strahovite količine neznanja ili namjerne povijesne amnezije za i te kako aktualna zla koje je svoje ishodište našlo upravo u ateističkoj ideologiji. Karikiranje doktrina i njihovo svođenje na zajednički nazivnik za njih ne predstavlja problem, dapače, svi odreda sjajni retoričari, bez problema naprave takav spin da Majka Tereza Kalkutska postaje zločinka, a Adolf Hitler uzoran kršćanin. Pametnomu dosta. Netko je negdje napisao da bi ovom rečenicom mogao obuhvatiti njihov opus: „Bože, ti ne postojiš! Bože, mrzim te!“

U takvu se shemu uklapa i *Kraj čarolije*. Pisana znanstveno-tehničkim žargonom, knjiga i pretendira kod čitateljstva stvoriti strahopoštovanje prema argumentima jednog znanstvenika, jer je znanost siguran izvor nepobitnih i dokazanih istina. Dennett argumentira da je Darwinova teorija evolucije univerzalna teorija koja sve objašnjava (u *Darwin's Dangerous Idea* je razvijena ta teza), te da je znanstvena i dokazana. Budući da može objasniti ama baš sve, od nastanka i

razvoja živih bića, bez potrebe za prizivanjem Boga, nastanka svijesti, slobodne volje, etike itd, može se primijeniti na nastanak religije. Naime, „novi ateisti“ ne klasificiraju i ne razlikuju religije, njihove doktrine, kult, vjerovanja i sl., za njih je to irelevantno. Svako vjerovanje u natprirodno je zabluda, svejedno kako bilo prezentirano. I to je jedna od neznanstvenih pogrešaka čitavog pokreta, a time i ove knjige. Dennett je naturalist, dakle vjeruje da je sve što postoji izgrađeno od materije/energije te da u svemiru i izvan njega nema nikakvog mjesta za išta duhovno i nematerijalno. S tih pozicija Dennett gradi svoju teoriju o religiji. Uzaludni su poticaji da se objektivno i znanstveno sagleda pitanje religija, kad su u startu zadana pravila igre: naturalistički materijalizam. To je doista paradigma koja dominira današnjim svijetom znanosti, ali odavno je i pokazano i dokazano da je znanost poprilično limitiranih eksplanatornih sposobnosti, kako je lijepo demonstrirao jedan od uglednijih znanstvenika, Sir Peter Medawar, kada je rekao da ona nema što kazati o pitanjima koja i djeca postavljaju, kada traže odgovore o smislu i svrsi ljudskog života. Dennett na sebe uzima tešku zadaću objasniti čovječanstvu da religija ne potječe od Boga ili bogova, te da je ona evolucijski proizvod, a da su slučaj, mutacija, varijacija i prirodna selekcija odgovorni za njen nastanak. Čarolija je slomljena: kao što odrastao čovjek neće više vjerovati u postojanje Djeda Mraza ili Zubić vile, tako razuman čovjek ne može više vjerovati u postojanje bogova, duhova, duša, anđela itd. To pripada djetinjoj fazi ljudskog razvoja (dobrodošli, doktore Freud). Za one racionalne odrasle ateiste Dennett je skovao prigodnu frazu, „bistri“(ći). I evo nam nove polarizacije i binarne retorike, ili mi ili oni. Ili pametni, racionalni, prosvijetljeni i znanstveni ateisti, ili zaglupljeni fanatici koji su se spremni raznijeti bombom da i ne trepnu. Kraj čarolije nije ni objektivna, ni znanstvena, ni zabavna, ni poticajna knjiga – jedino potiče na mržnju prema vjericima bilo koje vjeroispovijesti osim ateizma. Ako netko želi pročitati objektivnu racionalnu potragu za istinom i znanjem, preporučam knjigu filozofa i dugogodišnjeg branitelja ateizma, profesora Antonyja Flewa, *There is a God (Bog postoji)*, a to je zaključak do kojeg je on došao na svom, kako ga je nazvao, hodočašću razuma. Mnogi su racionalni ljudi i znanstvenici došli do istog zaključka. Pitam se da li Daniel Dennett zna da je logički pozitivizam odavno mrtav. Možda nas ne bi udavio s jednim takvim promašenim djelcem punim neistina i vulgarnog ateizma.

Goran Punda